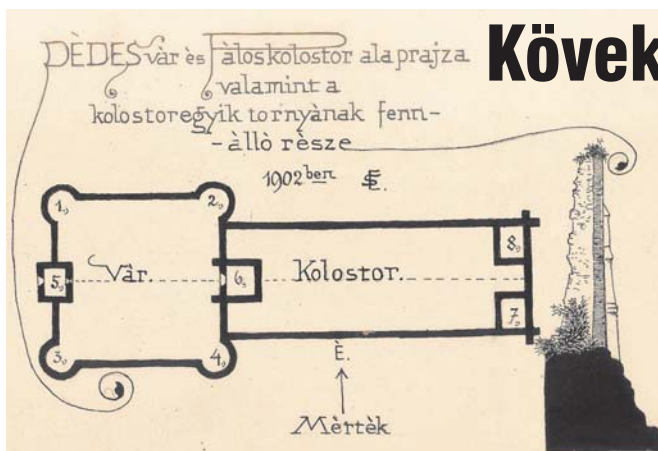

Kövekbe oltott történelmünk

Magyar históriánk küzdelmes mindennapjai, hosszú évszázadok kódébe vesző, sorsfordulatokban gazdag, vérzivataros eseményei bújnak meg faragott, egymásra rakott kövekbe oltottan erdeink lombására alatt. Bármerre járunk az országban, Zalától egészen Zemléniig, kisebb-nagyobb — egykor az erdők védelmét és áldásait is élvező — erődítésekkel mindenhol találkozhatunk.

S habár egyedi sajátágunk a romvárakban való gazdagságunk, a gyakran éppen csak a földfelszínre kibukkanó csorbult kváderkövek nem csupán néma tanúk. Mindennél beszédesebben emlékeztetnek arra, hogy itt a Kárpát-medencében nem dísznek hordták a kardot őseink. Váraink sorsát az emberi gyengeség, csalárdság, nemtelenség is gyakran formálta, mégis a krónikák által kevésbé jegyzett hősök azok, akikről leginkább érdemes megemlékezni a megrogyant bástyák árnyékában.

S ahogy erdész szakunknak is számtalan kevésbé jegyzett „mindennapi hőse” tette és teszi nap, mint nap a hivatása által diktált dolgát, úgy tették ezt évszázadokkal ezelőt e várak védői, katonái és várnagyai is, az állam vagy épp egy-egy birtokos országnagy szolgálatában. Híven esküjükhöz, de a józan ész talaján is állva.

Kevésbé ismert példája ennek a festői Bükk-hegység erdővadászban megbújó Dédes várának törökkori ostromtörténete. De ne szaladjunk ennyire előre! Vessünk hosszabb pillantást vissza az időben, a meredek, kibillent mészkőrétegeken emelkedő dűledező romokra.

A majd 600 méter magasságba emelkedő hegykúp a történelmi Borsodban található, Dédestapolcsány és Mályinka közelében, a Bánkútról északnyugat felé induló Bán-patak völgye felett.

A kitűnően védhető hely magasan uralja a völgyeket. Északi és keleti oldala meredek, helyenként függőleges mészkő szálkőzet. A szomszédos kisebb szirt – az árulkodó nevű Kisvár – mint ún. tarisnyavár, szintén Dédes védrendszerehez tartozott.

Az erődítés „Dedus” nevű várjobbágyról kapta a nevét, aki a közeli Dedus(Dédes) faluban lakott és e nemből származtak többségében az itt élők. A település várjobbágyai (*badiszolgálattal tartozó, a várbirtokhoz szolgálati telekkel kötött katonák*) adták el 1247-ben a faluhoz közel emelkedő Dédeskőt, Phyle zágrábi prépostnak. Az egyházi hamarosan jó csengő aranyakért tovább adta az Ákos nembeli Ernye bánnak. Ő volt az, aki az erődítést építeni kezdte a hegy magasán.

Az Áprád-kor végén a terület Csák Máté befolyása alá került. Károly Róbert 1319-ben megostromoltatta, majd a földig rombolt erősséget 1325-ben építette újjá. Dédes várát és a hozzá tartozó várbirtokot ettől kezdve királyi várnagyok igazgatták. 1356-1438 között a Diósgyőri uradalomhoz tartozott, majd 1526-ig a Pálócziak birtokolták az erődítményt. Később Szapolyai János kezére szállt, aki 1537-ben a Perényieknek adományozta.

Az erősség utolsó várnagyának nevét az oklevelek is megőrizték, hiszen vitézi bátorságával írta be azt, a nem mindig dícsőséges emlékü törökkori magyar végvári harcok históriájába.

1567-ben a Hódoltság északi határait a török hadak hadjárataival tölték északabbra. A hadmozdulatok során érkezett Dédeskő falai alá Hasszán temesvári pasa sok ezres túlerőt felvonultató serege. A kis erősség meglepetésre több mint két hétre megakasztotta maroknyi várvédőjével a félelmetes ellenfelet. A hadjárat üteme Dédes mészkőszikláin megtört! A bámulatos ellenállással, szívóssággal, kitartással küzdő végváriak a tizenötödik napon szembesültek a helyzet további tarthatatlanságával. Az ágyúkra már nem jutott elég kezelő személyzet, a falak romokban, élelem fogyóban. Várnagyuk Kávásy László halott, helyét a korábbi alvárnagy Bárius István vette át. A dűledező erődítés körül az egyre dühödtebb törökök tengere. Bárius azonban két dolognak nem volt hiányában. Puskapor és kurázi. A kettőt összekombinálva, egybe gyűjtötte április 15-e éjjelén kicsiny védőseregét és a váratorny pincéjét teletömte az ágyúkba már hiába tartogatott robbanószerrel. Lassú égésű kénes kanócot vetett és a meggyújtása után egy rejték alagúton elhagyta a tovább védhetetlen Dédes várát. Az időzítés tökéletesre sikerült. A hajnalban szokatlan csendre felfigyelő törökök majd fél ezres támadó csapata berontott a néma falak közé. Mikor fosztogatásba kezdtek, a vaskos kövekből épült váratorny éktelen robbanás során a fejük felett a levegőbe repült. Négy-száznál is több török lelte halálát Bárius magvas üzenete alatt.

A jó mindig elnyeri méltó büntetését. Bárius várnagyot perbe fogták, mert nem volt hajlandó értelmetlen halált halni katonáival egy hadászati romhalom tetején. De a Perényiek sem tudtak kifogni rajta, s a jog szövevényéből is vitézi módon kivágta magát, hogy híven szolgálja tovább a magyar haza ügyét.

Nagy László

Képek: **Birincsik József**

